

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»

РЕБРИК МИХАЙЛО АНДРІЙОВИЧ

УДК 336.71:330.131.7](043.3)

УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ В БАНКУ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі «Українська академія банківської справи Національного банку України».

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України
Сало Іван Васильович,
Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»,
завідувач кафедри банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Журавка Федір Олександрович,
Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»,
завідувач кафедри бухгалтерського
обліку і аудиту;

кандидат економічних наук,
Погасій Сергій Сергійович,
Харківський національний
економічний університет,
доцент кафедри статистики
та економічного прогнозування

Захист дисертації відбудеться « » жовтня 2011 р. о 15 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі «Українська академія банківської справи Національного банку України» за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий « » вересня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Наявність значних системних суперечностей в економіці України в умовах переходу до гнучкого режиму курсоутворення гривні посилює загрозу дестабілізації ситуації на валютному ринку та ускладнює прогнозування динаміки валютних курсів. За таких обставин постійне збільшення обсягів операцій вітчизняних банків з іноземною валютою спричиняє зростання їх валютного ризику. Проблема загострюється низькою ефективністю існуючих моделей управління валютним ризиком в банках, а також наявністю законодавчих обмежень проведення ними операцій з валютними деривативами. Саме тому значної актуальності набуває удосконалення науково-методичних та практичних засад управління валютним ризиком в банку (ВРБ), що забезпечить створення умов для його стабільного та ефективного функціонування.

Дослідженню природи валютного ризику та методів управління ним присвячені праці зарубіжних науковців: М. Адлера, Д. Айтмана, Г. Боднара, Х. Ван Грюнінга, А. Гассема, Я. Гідді, К. Дауда, Дж. Деніелса, Б. Доумаса, Г. Дюфі, М. Моффета, С.Е. Пивоварова, К. Редхеда, Ф. Сайта, А. Стоунхілла, К. Хілла, С. Хьюса, Г.В. Чернової, А. Шапіро та ін. У вітчизняній економічній літературі дана проблематика ґрунтовно висвітлена в роботах І. А. Бланка, О. І. Бутука, Т. А. Васильєвої, О.В. Васюренка, В.В. Вітлінського, А. О. Єпіфанова, Ф. О. Журавки, А. А. Мещерякова, Л. О. Примостки, С. С. Погасія, І. В. Сала та ін.

Високо оцінюючи напрацювання українських і зарубіжних науковців з проблематики, що досліджується, слід зауважити, що більшість із них вивчають методи управління валютним ризиком нефінансових корпорацій, без визначення їх особливостей для банків. Крім того, подальшого дослідження вимагає ряд питань, пов'язаних, зокрема, з розробкою практичних рекомендацій щодо удосконалення оцінки, регулювання та контролю прямого та непрямого ВРБ, враховуючи принципи сучасної концепції комплексного, інтегрованого, перманентного та превентивного ризик-менеджменту.

Все вищевикладене обумовило актуальність, значимість та практичну спрямованість дослідження, визначило його об'єкт, предмет, мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Результати дисертаційного дослідження було використано при виконанні науково-дослідних тем Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України», а саме: «Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні» (номер державної реєстрації 0102U006965), де автором запропоновано науково-методичний підхід до регулювання валютного ризику в банку на основі використання валютних застережень та обґрунтовано його ефективність; «Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу» (державний реєстраційний номер 0107U012112), де автором проведено дослідження впливу

експансії іноземного капіталу в банківську систему України на рівень валютного ризику банків.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток науково-методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо управління валютним ризиком в банку.

Реалізація зазначеної мети обумовила необхідність вирішення наступних задач:

- на основі узагальнення результатів досліджень природи феномена ризику уточнити сутність поняття «валютний ризик»;
- систематизувати види та форми валютного ризику та дослідити специфіку їх прояву в банківській сфері;
- поглибити систему класифікаційних ознак факторів ВРБ та вивчити механізм їх впливу на різних часових горизонтах;
- обґрунтувати структурно-логічну модель управління ВРБ, враховуючи принципи сучасної концепції ризик-менеджменту;
- дослідити та удосконалити науково-методичне забезпечення оцінки ВРБ;
- систематизувати методи регулювання ВРБ та розробити практичні рекомендації щодо їх вибору та застосування;
- дослідити та удосконалити методичне забезпечення контролю ВРБ;
- розвинути науково-методичне забезпечення регулювання ВРБ та обґрунтувати ефективність його застосування.

Об'єктом дослідження є процес управління валютним ризиком в банку.

Предметом дослідження є науково-методичні та прикладні аспекти управління валютним ризиком в банку з урахуванням принципів сучасної концепції ризик-менеджменту.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення теорії систем, сучасні концепції ризикології та банківського менеджменту. Залежно від поставленої мети та завдань у процесі дослідження використовувалися відповідні методи наукового пізнання: аналізу, синтезу, порівняння, систематизації та наукової абстракції (при узгодженні термінологічного апарату, дослідженні факторів, форм та видів ВРБ, методів його оцінки та регулювання); порівняння (при визначенні переваг та недоліків методів оцінки та регулювання ВРБ); системного та структурного аналізу та моделювання (при розробці моделей управління ВРБ, механізмів оцінки та регулювання ВРБ); графічного, дисперсійного, кореляційного, факторного, стохастичного аналізу та аналізу часових рядів (для дослідження впливу прямого та непрямого валютного ризику на діяльність банків України); метод експоненціального згладжування та пошуку оптимального рішення задач (при розрахунках оптимальної структури мультивалютного застереження та оптимального значення порогового параметра транспозиції ВРБ); аналізу та синтезу (при розробці антикризової техніки з транспозиції ВРБ).

Графічний, дисперсійний та оптимізаційний аналіз проведено в середовищі Microsoft Excel 2010; кореляційний, факторний, стохастичний аналіз та аналіз часових рядів – у середовищі STATISTICA 6.1.

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: нормативно-правові акти та методичні рекомендації органів державної влади України, інших держав, міжнародних організацій; офіційні статистичні матеріали Національного банку України та Державного комітету статистики України, центральних банків країн СНД; науково-аналітичні публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань управління валютним ризиком.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку науково-методичних підходів і розробці практичних рекомендацій щодо управління валютним ризиком в банку з урахуванням принципів сучасної концепції ризик-менеджменту.

Наукову новизну дисертаційної роботи визначають такі положення:

вперше:

розроблено науково-методичний підхід до регулювання ВРБ на основі використання валютних застережень у вигляді встановлення валюти прив'язки та укладання угод з транспозиції ризику. Запропонований підхід ґрунтується на моделі, яка, зокрема, передбачає оптимізацію параметрів валютних застережень, що дозволяє нівелювати наслідки реалізації прямого та непрямого індивідуального ВРБ за рахунок зниження мінливості та обмеження максимального обсягу грошового потоку за договорами різної строковості в іноземній валюті, а також портфельного ВРБ – на основі балансування структури його вимог та зобов'язань за строками та валютами шляхом визначення валюти прив'язки;

удосконалено:

- науково-методичне забезпечення оцінки ВРБ, яке, на відміну від існуючих, базується на комплексному динамічному аналізі та прогнозуванні його структурних елементів за допомогою методів, що дозволяють оцінити очікувані, неочікувані та екстремальні зміни релевантних факторів ВРБ на різних часових горизонтах;
- теоретичні підходи до управління ВРБ на основі застосування моделі, яка, на відміну від існуючих, передбачає здійснення безупинного управління ВРБ в розрізі загального управління ризиками з налагодженням постійного ризик-контролінгу), налагодження управлінського впливу на всі структурні елементи всіх видів та форм ВРБ з урахуванням ефектів їх взаємодії з іншими ризиками банку, здійснення динамічної оцінки та контролю потенційного ВРБ і застосування методів попередження можливих негативних наслідків його реалізації. Запропонований підхід дозволить ризик-менеджерам уникнути фрагментарності, несистематичності, департаменталізованості та захисного характеру управління ВРБ;
- науково-методичний підхід до вибору методів регулювання ВРБ, який ґрунтується на ідентифікації оптимального варіанта їх застосування з урахуванням толерантності банку до валютного ризику, його валютної ризик-стратегії, доступності та економічної доцільності використання методів регулювання ВРБ з огляду на зовнішні та внутрішні обмеження;

набули подальшого розвитку:

- визначення економічного змісту поняття «валютний ризик банку», під яким запропоновано розуміти вартісну міру наслідків реалізації загрози (що перешкоджає досягненню цілей і виражається у масштабах втрат надходжень та капіталу банку) або шансу (що сприяє досягненню цілей і виражається у масштабах доходів банку), ймовірність яких обумовлена впливом короткострокових, середньострокових та довгострокових неочікуваних коливань валютних курсів на валютну експозицію банку протягом визначеного часового горизонту. Запропоноване визначення, на відміну від існуючих, містить структурну характеристику ВРБ, яка дозволяє конкретизувати об'єкт управління та розробити рекомендації щодо удосконалення оцінки, регулювання та контролю структурних елементів ВРБ (джерела, експозиції та наслідків);
- групування видів ВРБ за наступними класифікаційними ознаками: 1) за способом реалізації (шляхом обґрунтування доцільності виділення транзакційного, трансляційного ВРБ та ризику переоцінки); 2) за формами (шляхом обґрунтування необхідності врахування впливу як прямого, так і непрямого ВРБ); 3) за масштабами наслідків (шляхом аргументування доцільності врахування рівня потенційної підтримки з боку власників банку та НБУ в разі критичної ескалації ризику). Це, зокрема, формує наукове підґрунтя для: 1) удосконалення методичних засад вибору та застосування методів оцінки, регулювання та контролю всіх видів валютного ризику з урахуванням специфіки їх прояву у банківській сфері; 2) забезпечення дотримання принципу комплексності управління ВРБ; 3) визначення рівнів толерантності банку до валютного ризику та удосконалення технології лімітування ВРБ;
- система класифікаційних ознак факторів виникнення ВРБ на основі обґрунтування доцільності їх розмежування на такі, що обумовлюють динаміку валютних курсів, величину валютної експозиції та масштаби наслідків реалізації ВРБ із поглибленням ознаки «за часовим горизонтом впливу». Такий підхід надасть можливість оптимізувати методичне забезпечення оцінки, регулювання та контролю ВРБ на різних часових горизонтах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені методичні підходи та рекомендації щодо стрес-тестування прямого та непрямого валютного ризику банків включено до системи дистанційного аналізу діяльності банків Управління Національного банку України в Сумській області (довідка про впровадження від 14.06.2011 № 12-012/1975); щодо побудови ієрархічної системи внутрішніх лімітів ВРБ, яка базується на концепції визначення його толерантності до валютного ризику з урахуванням можливих стресових подій, використано у практиці регулювання індивідуального та портфельного валютного ризику ПАТ «ВТБ Банк» (довідка про впровадження від 03.06.2011 № 3569/1-09-2); щодо застосування угод з транспозиції валютного ризику, у т.ч. запропонованої автором антикризової гібридної техніки, впроваджено у методичне забезпечення регулювання валютного ризику при укладанні кредитних договорів у іноземній валюті в ПАТ АБ «Столичний» (довідка про впрова-

дження від 14.06.2011 № 01-07/940); щодо застосування мультивалютних застережень зі структурою, оптимізованою за запропонованою автором моделлю, використано у практиці регулювання валютного ризику ПАТ «Чорноморський банк розвитку та реконструкції» за кредитними та депозитними договорами різної строковості в іноземній валюті (довідка про впровадження від 22.06.2011 № 1710).

Одержані автором результати використовуються в навчальному процесі Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» при викладанні навчальних дисциплін «Фінансовий менеджмент у банку», «Аналіз банківської діяльності», «Управління банківськими ризиками» (акт впровадження від 27.04.2011).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним, завершеним дослідженням. Наукові результати, які виносяться на захист, одержані автором самостійно і знайшли відображення в опублікованих працях. Особистий внесок здобувача у роботах, виконаних у співавторстві, визначено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднені та доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема: V Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів і студентів «Проблеми развития финансовой системы Украины в условиях глобализации» (м. Сімферополь, 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика» (м. Суми, 2009-2011 рр.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків» (м. Черкаси, 2009 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України» (м. Суми, 2009-2010 рр.).

Наукові публікації. Основні положення, висновки та результати дисертації повністю висвітлено і викладено в 20 наукових працях загальним обсягом 6,36 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,75 друк. арк., у тому числі 12 наукових статей у наукових фахових виданнях, 8 – у тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок, у тому числі на 103 сторінках розміщено 26 таблиць, 33 рисунки, 26 додатків і список використаних джерел із 352 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами і темами, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про їх апробацію.

У першому розділі «Теоретичні основи управління валютним ризиком в банку» уточнено сутність ВРБ; систематизовано його форми та види з урахуванням їх прояву в банківській сфері; досліджено фактори, що обумовлюють ВРБ на різних часових горизонтах; обґрунтовано структурно-логічну модель управління ВРБ.

На основі вивчення, критичної оцінки та систематизації наукового доробку вітчизняних і закордонних дослідників природи ВРБ його запропоновано структурно представити як сукупність взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих елементів: 1) джерела ризику (короткострокові, середньострокові та довгострокові неочікувані коливання валютних курсів); 2) валютної експозиції (ступінь чутливості банку до валютного ризику, що характеризується масштабами реалізації загрози або шансу при зміні валютного курсу на одиницю виміру за певний період); 3) наслідків (визначаються, з одного боку, як результат реалізації загрози, що перешкоджає досягненню цілей і виражається у масштабах втрат надходжень та капіталу банку; з іншого боку – як результат реалізації шансу, що сприяє досягненню цілей і виражається у масштабах доходів банку).

Такий підхід склав наукове підґрунтя для розуміння ВРБ як вартісної міри наслідків реалізації загрози або шансу, ймовірність яких обумовлена впливом короткострокових, середньострокових та довгострокових неочікуваних коливань валютних курсів на валютну експозицію банку протягом визначеного часового горизонту.

Зазначене розуміння економічної сутності ВРБ обумовило необхідність коригування існуючих підходів до управління ним, зокрема, уточнення складових системи управління ВРБ з урахуванням особливостей їх взаємодії між собою та із зовнішнім середовищем, а також розкриття змісту, технології та динаміки процесу управління. Саме тому автор наголошує, що сутність управління ВРБ доцільно розглядати з позиції системного та процесного підходів.

Конкретизуючи кожен елемент з позиції системного підходу, управління ВРБ визначено як поєднання керуючої та керованої підсистем, які взаємодіють між собою на основі різноманітних зв'язків (механізму управління), а також підсистем забезпечення реалізації таких зв'язків з метою досягнення цілей банку.

З позиції процесного підходу управління ВРБ визначено як вплив суб'єкта управління на елементи ВРБ шляхом прийняття та виконання управлінських рішень на основі механізму управління з формуванням необхідного забезпечення, за допомогою чого об'єкт управління приводиться в необхідний для суб'єкта стан.

На основі зазначеного розуміння сутності управління ВРБ та характеризуючи його етапи, автором запропоновано структурно-логічну модель управління ВРБ з урахуванням принципів сучасної концепції банківського ризик-менеджменту, якими є: комплексність, інтегрованість, перманентність та превентивність (рис. 1).

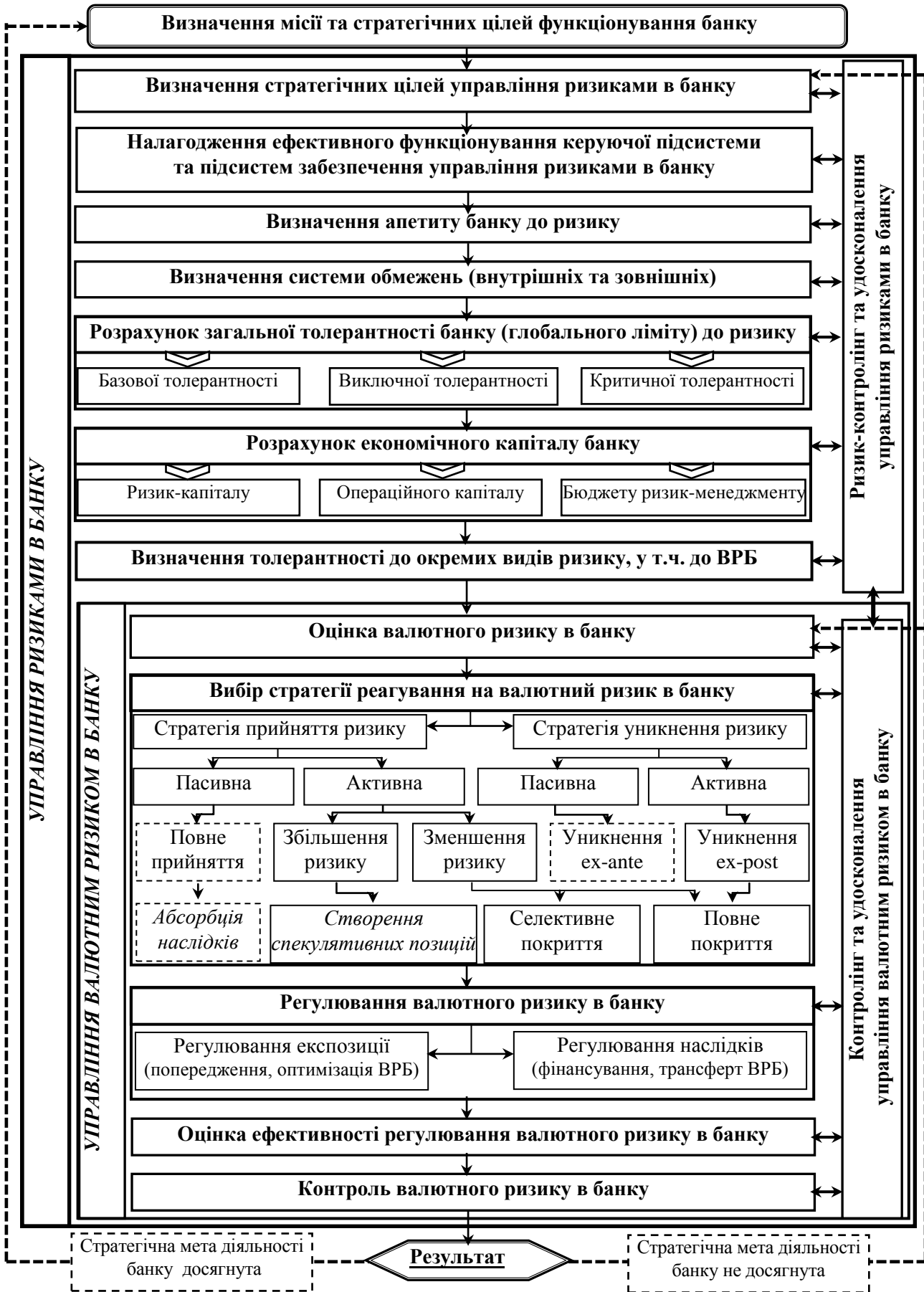

Рис. 1. Структурно-логічна модель управління ВРБ

З метою дотримання принципів перманентності та інтегрованості управління ВРБ запропоновано безупинно здійснювати в розрізі загального управління ризиками з налагодженням постійного ризик-контролінгу, який забезпечуватиме координацію процесів управління, перевірку відповідності стратегічних цілей управління ВРБ стратегічним цілям загального управління ризиками, а останніх – стратегічним цілям функціонування банку; інформаційно-аналітичну підтримку прийняття рішень; перманентний моніторинг процесу та результатів управління; розробку пропозицій з реінжинірингу процесів управління ВРБ.

З метою дотримання принципу комплексності обґрунтовано доцільність налагодження ефективного управлінського впливу на всі структурні елементи ВРБ. З огляду на це систематизовано та охарактеризовано фактори, що обумовлюють масштаби наслідків реалізації ВРБ на різних часових горизонтах:

фактори, що визначають динаміку валютних курсів (фактори попиту та пропозиції на валюти та банківські метали на національних і міжнародних ринках: технічні, психологічні, макроекономічні, політичні, форс-мажорні (стихійні лиха, політичні та соціальні шоки, спекулятивні атаки тощо));

фактори, що впливають на величину експозиції до ВРБ: ендогенні (фактори валютної позиції, стратегічного та операційного ризиків) та екзогенні (законодавчі та кон'юнктурні фактори, що впливають на формування валютної позиції, еластичність її вартості по відповідному валютному курсу).

Систематизація факторів також дозволила розвинути науково-методичне забезпечення управління ВРБ на різних часових горизонтах з дотриманням принципу превентивності, зокрема, на основі розробки моделі динамічної оцінки та контролю потенційного ВРБ та удосконалення методів попередження можливих негативних наслідків його реалізації.

Доведено необхідність комплексного управління всіма видами та формами валютного ризику, враховуючи специфіку їх прояву в банківській сфері. Для цього у роботі удосконалено класифікаційне групування видів ВРБ:

- уточнено видовий склад ВРБ за способом реалізації шляхом обґрунтування доцільності виділення транзакційного, трансляційного валютного ризику та ризику переоцінки;
- за результатами дослідження трансмісійних каналів реалізації валютного ризику підтверджено необхідність врахування впливу ВРБ як у прямій, так і в непрямій формі;
- поглиблено класифікаційну ознаку «за масштабами наслідків» шляхом аргументування доцільності врахування рівня потенційної підтримки з боку власників банку та НБУ в разі критичної ескалації ризику, що дозволило обґрунтувати рівні толерантності банку до валютного ризику та удосконалити технологію лімітування ВРБ;
- визначено специфіку управління індивідуальним та портфельним ВРБ у розрізі видів валютних операцій (операційний, комерційний, торговий ВРБ), яку рекомендовано враховувати при розробці та розвитку методичного забезпечення управління ВРБ.

Автором підкреслюється, що управління ВРБ необхідно здійснювати з урахуванням його взаємодії з іншими ризиками, з якими пов'язана діяльність банку. Виходячи з цього, запропоновано враховувати ефекти диверсифікації та взаємного підсилення впливу на надходження та капітал банку валютного та інших видів ризику при розподілі ризик-капіталу, операційного капіталу та бюджету управління ризиками банку.

У другому розділі «Розвиток науково-методичного забезпечення управління валютним ризиком в банку» розроблено рекомендації щодо удосконалення методичного забезпечення оцінки, регулювання та контролю ВРБ.

Автором обґрунтовано, що застосування традиційних методів оцінки ВРБ (аналізу та прогнозування динаміки валютних курсів, GАР-аналізу та стохастичного аналізу) не дозволяє дотриматися принципу комплексності управління ВРБ. Так, оцінка ВРБ на основі прогнозування динаміки валютних курсів не дає повного уявлення про нього, оскільки не несе в собі інформації про причини чутливості банку до коливань валютних курсів та масштаби наслідків їх впливу. У свою чергу, GАР-аналіз величини відкритих валютних позицій банку не враховує характеристик джерела ВРБ, а також не несе інформації щодо масштабів наслідків його реалізації. Застосування методів стохастичного аналізу дозволяє отримати більш повне уявлення про ВРБ, оскільки надає інформацію про ймовірність визначеного масштабу наслідків його реалізації протягом певного часового горизонту. Щоправда, стохастичний аналіз базується на припущенні, що валютна позиція залишається незмінною у межах часу, протягом якого проводяться розрахунки, що не відповідає дійсності у середньо- та довгостроковому періоді та порушує принцип превентивності управління ВРБ.

Виходячи з цього, а також урахуваючи положення обґрунтованих підходів до структурування ВРБ та систематизації факторів його виникнення, у роботі запропоновано здійснювати оцінку ВРБ на основі комплексного динамічного аналізу та прогнозування його структурних елементів на різних часових горизонтах. Дотримання принципу комплексності досягається шляхом оцінки всіх структурних елементів усіх видів та форм ВРБ з урахуванням ефектів їх взаємодії з іншими ризиками банку, коінтеграції та **зараження** фінансових ринків. У свою чергу, дотримання принципу превентивності здійснюється на основі динамізації оцінки ВРБ шляхом:

- прогнозування потенційних дисбалансів у структурі та обсягах вимог і зобов'язань банку в іноземній валюті з урахуванням як існуючих, так і запланованих, але ще не укладених договорів;
- опрацювання різних сценаріїв розвитку ринкової ситуації за допомогою методів, які дозволяють оцінити очікувані (методи фундаментального та технічного аналізу), неочікувані (методи стохастичного аналізу) та екстремальні (методи стрес-тестування) зміни релевантних факторів ВРБ;
- вибору та використання методів оцінки впливу виявлених екзогенних та ендемогенних факторів ВРБ з урахуванням специфіки їх прояву на різних часових горизонтах (табл. 1).

**Основні фактори ВРБ та методи оцінки їх впливу
на різних часових горизонтах**

Елемент	Показник	Часовий горизонт		
		Короткостроковий (упродовж дня, 1-10 днів)	Середньостроковий (упродовж 1 року)	Довгостроковий (більше 1 року)
Джерело ВРБ	Фактори	<ul style="list-style-type: none"> – технічні фактори; – психологічні фактори; – діяльність центральних банків 	<ul style="list-style-type: none"> – процентні ставки; – зміни у платіжному балансі; – рівень рентабельності експортних та імпорتنих операцій; – продуктивність факторів виробництва; – умови торгівлі та ступінь відкритості національної економіки; – діяльність фондів (хеджуючих, інвестиційних, страхових, пенсійних); – діяльність центральних банків 	<ul style="list-style-type: none"> – зміни у платіжному балансі; – динаміка обсягу внутрішнього національного продукту; – динаміка грошової маси; – динаміка рівня безробіття; – рівень державного бюджетного дефіциту/профіциту; – темп інфляції; – зміни у фіскальній політиці; – інвестиційний клімат; – діяльність центральних банків
	Методи оцінки	<ul style="list-style-type: none"> – методи класичного технічного аналізу (упродовж дня); – методи стохастичного моделювання (на 1-10 днів); – моделювання тренду та випадкових відхилень (на 1-10 днів); – стрес-тестування (на 1-10 днів) 	<ul style="list-style-type: none"> – методи стохастичного моделювання (до 1 місяця); – моделювання часових рядів (до 1 року); – методи фундаментального аналізу (на 6-12 місяців); – прогнозування на основі форвардних курсів (на 1-6 місяців); – стрес-тестування (до 1 року) 	<ul style="list-style-type: none"> – фундаментальний аналіз; – моделювання часових рядів; – стрес-тестування
Експозиція до ВРБ	Фактори	Оперативні (торговельні валютні позиції), що визначаються політикою банку щодо проведення арбітражних та спекулятивних операцій на грошових ринках з іноземними валютами та високоліквідними фінансовими інструментами, номінованими в іноземних валютах, а також операцій, пов'язаних із хеджуванням ВРБ за торговими операціями з валютою)	Тактичні валютні позиції, що визначаються політикою банку в сфері проведення власних та клієнтських операцій в іноземній валюті строком до 1 року	Стратегічні валютні позиції, що визначаються довгостроковими орієнтирами маркетингової (продуктової політики, політик щодо вибору ринків; ціноутворення та просування продуктів у іноземній валюті) та операційної політики банку (щодо розміщення дочірніх банків та відокремлених підрозділів за кордоном; закупівель основних засобів та нематеріальних активів; індексації компенсацій)
	Методи оцінки	<ul style="list-style-type: none"> – методи стохастичного моделювання (на 1-10 днів); – моделювання тренду та випадкових відхилень (на 1-10 днів); – стрес-тестування (на 1-10 днів) 	<ul style="list-style-type: none"> – методи стохастичного моделювання (до 1 місяця); – моделювання часових рядів (до 1 року); – методи фундаментального аналізу (на 6-12 місяців); – стрес-тестування (до 1 року) 	<ul style="list-style-type: none"> – фундаментальний аналіз; – моделювання часових рядів; – стрес-тестування
Законодавчі та кон'юнктурні обмеження, фактори еластичності вартості валютної позиції по відповідному валютному курсу, стратегічний та операційний ризики банку				

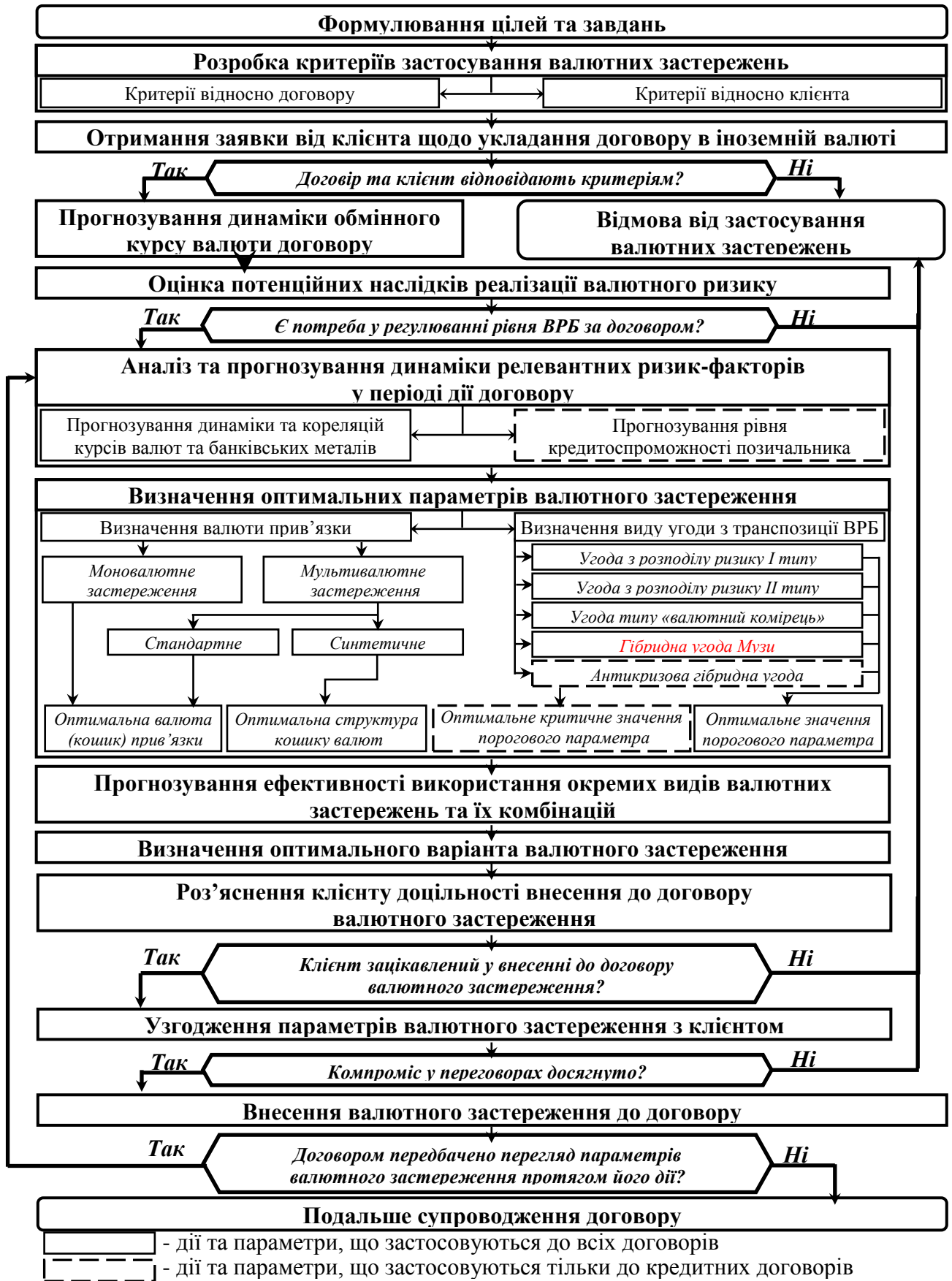
Визначено, що основною метою оцінки ВРБ є інформаційна підтримка прийняття наступних управлінських рішень: щодо проектування стратегій регулювання ВРБ; визначення достатності капіталу на покриття наявного та потенційного ВРБ; визначення фактичного заповнення та дотримання лімітів ВРБ; оцінки ефективності діяльності окремих бізнес-одиниць з урахуванням ризику, що був прийнятий ними реально або потенційно, виходячи з розміру алокованого ризик-капіталу; оптимізації розподілу ризик-капіталу, операційного капіталу та бюджету управління ВРБ; надання інформації щодо рівня ВРБ зовнішнім користувачам (наглядовим органам, клієнтам, контрагентам, рейтинговим агентствам тощо).

З огляду на обмеженість впливу окремих банків на джерело валютного ризику автором уточнено систематизацію методів регулювання величини валютної експозиції та наслідків реалізації ВРБ у розрізі його форм та видів, виділених у роботі. Зокрема, за характером впливу поглиблено класифікацію та надано розгорнуту характеристику методів попередження, оптимізації, трансферту та фінансування ВРБ.

У роботі обґрунтовано науково-методичний підхід до вибору та застосування розглянутих методів з урахуванням доступності та економічної доцільності (співвідношення економічних вигод та витрат (прямих і альтернативних)) їх використання, толерантності банку до валютного ризику, а також його валютної ризик-стратегії (повного прийняття, збільшення, зменшення чи уникнення (ex-ante або ex-post) ВРБ). З метою дотримання принципу інтегрованості критерієм оптимальності вибору методів регулювання ВРБ запропоновано вважати якнайповніше досягнення цілей управління ВРБ у контексті реалізації його загальної бізнес-стратегії в умовах внутрішніх (організаційних, кваліфікаційних, бюджетних, капітальних, технічних та інформаційних) та зовнішніх (законодавчих і кон'юнктурних) обмежень.

З огляду на наявність законодавчих обмежень діяльності банків України на ринку валютних деривативів обґрунтовано доцільність регулювання ВРБ за допомогою контрактних методів. Виходячи з цього та конкретизуючи кожен елемент, автором розроблено структурно-логічну модель регулювання ВРБ на основі використання валютних застережень (рис. 2). Обґрунтована модель передбачає нівелювання наслідків реалізації індивідуального ВРБ за рахунок зниження мінливості грошового потоку за договорами різної строковості в іноземній валюті шляхом встановлення валюти прив'язки та укладання угод з транспозиції ризику, а також портфельного ВРБ – на основі балансування структури його вимог та зобов'язань за строками та валютами шляхом встановлення валюти прив'язки.

За результатами дослідження переваг та недоліків зазначеної моделі надано рекомендації щодо визначення критеріїв (відносно договорів та клієнтів/контрагентів), за умов виконання яких використання валютних застережень стає доцільним з огляду на рівень толерантності банку до валютного ризику та його валютну ризик-стратегію.

Рис. 2. Структурно-логічна модель регулювання ВРБ на основі валютних застережень

Зокрема, встановлено, що даний метод варто використовувати банкам при укладанні договорів у іноземній валюті на значні суми (враховуючи толерантність банку до валютного ризику) та на строки більше одного року, якщо банк та клієнт зацікавлені в укріпленні партнерських стосунків та довготривалій взаємовигідній співпраці, а не в отриманні спекулятивних доходів від коливань валютних курсів. Також банк може відмовитися від курсових доходів при обслуговуванні VIP-клієнтів, які забезпечують йому значні обсяги процентних та комісійних доходів.

З метою вчасного виявлення відхилень фактичних результатів управління ВРБ від планових показників та вжиття ефективних коригуючих заходів рекомендовано розробляти та впроваджувати процедури контролю ВРБ, що базуються на принципах комплексності, інтегрованості, перманентності та превентивності.

У третьому розділі «Обґрунтування науково-методичного підходу до регулювання валютного ризику в банку на основі використання валютних застережень» досліджено вплив прямого та непрямого валютного ризику на діяльність банків України; обґрунтовано ефективність запропонованого механізму регулювання ВРБ на основі мультивалютних застережень з оптимізованою структурою та укладання угод з транспозиції ризику.

Оскільки нівелювання наслідків реалізації прямого та непрямого індивідуального ВРБ може бути досягнуто за рахунок зниження мінливості обсягу грошового потоку за договорами в іноземній валюті, у запропоновану структурно-логічну модель введено механізм оптимізації структури мультивалютного застереження на основі відбору та включення до його складу у певних пропорціях валют та банківських металів, курси яких є від'ємно корельованими.

Таким чином, умовою оптимізації обрано визначення такого співвідношення валют та банківських металів у кошику, за яким, у середньому, досягалося мінімальне відхилення курсу кошика протягом дії договору. Це потребує пошуку такого набору значень $P = (p_1, p_2, \dots, p_n)$, $\sum p_i = 1$, $0 \leq p_i \leq 1$, за якого:

$$\tilde{\Delta}K = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m |\Delta ExR_{ij} p_i|}{m} \rightarrow_{p_i \in [0;1]} \min, \quad (1)$$

де $\tilde{\Delta}K$ – середньоарифметичне значення модуля відхилення курсу кошика валют протягом періоду дії договору;

n – кількість валют та банківських металів у кошику;

m – кількість спостережень (періодів);

ΔExR_{ij} – абсолютна зміна курсу i -ї валюти (банківського металу) протягом періоду дії договору в j -му спостереженні;

p_i – частка i -ї валюти чи банківського металу в кошику.

З метою врахування ефекту поступового посилення впливу динаміки валютних курсів у минулому на їх динаміку у майбутньому в процесі актуалізації даних при вирішенні оптимізаційної задачі було застосовано метод Брауна, заснований на експоненціальному характері призначення ваги спостережень.

За результатами апробації відносно договорів різної строковості з датами погашення з 01.10.2008 по 01.01.2010 доведено, що використання мультивалютного застереження зі структурою, оптимізованою за запропонованою автором моделлю, дозволяє суттєво знизити мінливість суми платежу за договорами різної строковості в іноземній валюті (на 14-35 % в порівнянні з договорами, деномінованими у доларах США, та на 31-42 % – з договорами у євро) (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика мінливості курсів долара США, євро та оптимізованого валютного кошика на різних часових горизонтах

Строк кредиту, днів	Середньоарифметичне значення модуля відхилення валютного курсу протягом періоду кредитування, грн.			Абсолютне відхилення від показника мінливості курсу кошика валют, грн.	
	Кошик валют	USD	EUR	USD	EUR
30	0,3029	0,4353	0,5202	0,1324	0,2173
60	0,5196	0,7587	0,8436	0,2391	0,3240
90	0,7399	1,0393	1,1166	0,2994	0,3768
180	1,2806	1,4896	1,8434	0,2090	0,5629
360	1,7088	2,6404	2,8441	0,9316	1,1353

За результатами дослідження сутності угод з транспозиції ВРБ (угод з розподілу ризику I та II типу, угод типу «валютний комірець» та гібридної угоди Музи) встановлено, що їх використання не вирішує проблему нівелювання впливу непрямого ВРБ. Виходячи з цього, автором запропоновано модель антикризової гібридної угоди з транспозиції ВРБ, яка поєднує у собі параметри транспозиції ризику, що є характерними для угоди з розподілу ризику I типу та угоди типу «валютний комірець»:

$$\left\{ \begin{array}{l} V_H = V_{FC} ExR_b (1 - \zeta) \\ V_H = 0,5V_{FC} [ExR_b (1 + \tau) + ExR_c] \\ V_H = V_{FC} ExR_b \\ V_H = 0,5V_{FC} [ExR_b (1 - \tau) + ExR_c] \\ V_H = V_{FC} ExR_b (1 + \zeta) \end{array} \right. \text{якщо} \left\{ \begin{array}{l} ExR_c < ExR_b (1 - \zeta) \\ ExR_b (1 - \zeta) \leq ExR_c < ExR_b (1 - \tau) \\ ExR_b (1 - \tau) \leq ExR_c \leq ExR_b (1 + \tau) \\ ExR_b (1 + \tau) < ExR_c \leq ExR_b (1 + \zeta) \\ ExR_c > ExR_b (1 + \zeta) \end{array} \right. \quad (2)$$

де V_H, V_{FC} – еквівалент суми платежу за договором, відповідно, у національній та іноземній валютах;

ExR_b, ExR_c – відповідно, базовий та поточний ринковий (або офіційний) обмінний курс одиниці іноземної валюти в одиницях національної;

τ – пороговий параметр транспозиції ризику ($\tau \in [0; 1]$);

ζ – критичне значення порогового параметра транспозиції ризику ($\zeta \in (\tau; \infty)$).

Апробацію різних угод з транспозиції ВРБ було здійснено на прикладі їх застосування при укладанні кредитних договорів різної строковості (1-5 років), деномінованих у доларах США. Окремі розрахунки проведено для договорів з датами укладання, починаючи з 03.01.2000, та датами закінчення до 03.01.2011 (період зі змішаною курсовою тенденцією); з 03.01.2000 до 03.03.2008 (період

відносної курсової стабільності), а також для договорів з датами закінчення з 03.03.2008 по 07.12.2009 (кризовий період).

Порівняння ефективності використання угод з транспозиції ВРБ проведено на основі аналізу запропонованої автором системи показників за критеріями зміни середнього рівня мінливості грошового потоку та курсової дохідності за валютними договорами, частоти критичного для позичальників зростання вартості обслуговування валютної заборгованості внаслідок девальвації гривні.

За результатами проведеного порівняльного аналізу розроблено рекомендації щодо вибору виду угоди з позиції банку-консерватора та банку-агресора з урахуванням прогнозу динаміки курсу валюти договору та порогового значення параметра транспозиції валютного ризику.

Встановлено, що використання запропонованої антикризової гібридної угоди дозволяє суттєво знизити втрати від реалізації прямого ВРБ за рахунок зменшення мінливості вартості грошового потоку за договорами в іноземній валюті (до 40,71 % у періоді зі змішаною тенденцією щодо динаміки курсу долара США та 31,01 % у кризовому періоді) та нівелювати загрозу дефолту позичальника внаслідок критичного для нього подорожчання обслуговування заборгованості за кредитним договором під впливом девальваційних тенденцій.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне узагальнення й авторське вирішення наукової задачі, що виявляється у розвитку науково-методичних підходів і розробці практичних рекомендацій щодо управління валютним ризиком в банку. За результатами виконаного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Під ВРБ у роботі пропонується розуміти вартісну міру наслідків реалізації загрози або шансу, ймовірність яких обумовлена впливом короткострокових, середньострокових та довгострокових неочікуваних коливань валютних курсів на валютну експозицію банку протягом визначеного часового горизонту. Виходячи з цього, ВРБ запропоновано структурно представити як сукупність взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих елементів: джерела ризику, валютної експозиції та наслідків реалізації ризику.

2. Враховуючи специфіку структурних елементів валютного ризику в банківській сфері, уточнено його класифікацію за рахунок поглиблення наступних класифікаційних ознак: «за формами» (шляхом обґрунтування необхідності врахування впливу ВРБ як у прямій, так і у непрямій формі), «за способом реалізації» (шляхом обґрунтування доцільності виділення транзакційного, трансляційного ВРБ та ризику переоцінки), «за масштабами наслідків» (шляхом аргументування доцільності врахування рівня потенційної підтримки з боку власників банку та НБУ в разі критичної ескалації ризику).

3. На основі дослідження каналів впливу факторів ВРБ обґрунтовано доцільність їх розмежування на такі, що обумовлюють динаміку валютних курсів, а також величину валютної експозиції на різних часових горизонтах. Обґрунтовано,

що у свою чергу, коливання валютних курсів та величина експозиції до валютного ризику виступають визначальними факторами наслідків реалізації ВРБ.

4. Шляхом виокремлення та формалізації етапів впливу суб'єктів управління на окремі елементи ВРБ з точки зору системного та процесного підходів та з урахуванням принципів сучасної концепції ризик-менеджменту формалізовано модель управління ВРБ, яка забезпечує досягнення стратегічних цілей його діяльності за рахунок комплексного, інтегрованого, перманентного та превентивного реагування на вплив екзогенних та ендогенних факторів ВРБ.

5. Оцінку ВРБ рекомендовано здійснювати на основі комплексного динамічного аналізу та прогнозування його структурних елементів за допомогою методів, які дозволяють оцінити очікувані, неочікувані та екстремальні зміни релевантних факторів ВРБ на різних часових горизонтах.

6. Зважаючи на обмеженість впливу окремих банків на джерело валютного ризику, автором уточнено класифікацію методів регулювання величини валютної експозиції та наслідків реалізації прямого та непрямого ВРБ та обґрунтовано методичний підхід до їх вибору та застосування з урахуванням валютної ризик-стратегії банку, його толерантності до валютного ризику, доступності та економічної доцільності використання методів регулювання елементів ВРБ з огляду на зовнішні та внутрішні обмеження.

7. Процедури контролю ВРБ рекомендовано розробляти та впроваджувати з урахуванням принципів комплексності, інтегрованості, перманентності та превентивності. Зокрема, запропоновано налагодження постійного ризик-контролінгу, який забезпечує координацію процесів управління, перевірку відповідності стратегічних цілей управління ВРБ стратегічним цілям загального управління ризиками, а останніх – стратегічним цілям функціонування банку; інформаційно-аналітичну підтримку прийняття рішень; перманентний моніторинг процесу та результатів управління; розробку пропозицій з реінжинірингу процесів управління ВРБ.

8. Запропонований науково-методичний підхід до регулювання ВРБ на основі використання валютних застережень дозволяє нівелювати наслідки реалізації прямого та непрямого індивідуального ВРБ за рахунок зниження мінливості та обмеження максимального обсягу грошового потоку за договорами різної строкowości в іноземній валюті, а також портфельного ВРБ – на основі балансування структури вимог та зобов'язань банку за строками та валютами шляхом визначення валюти прив'язки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Сало І. В. Управління валютним ризиком банку на основі застосування трансфертного ціноутворення / І. В. Сало, М. А. Ребрик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. Т. 25. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – С. 324–330 (0,34 друк. арк.). *Особистий внесок здобувача:*

- визначено принципи регулювання ВРБ на основі побудови системи трансфертного ціноутворення (0,19 друк. арк.).
2. Ребрик М. А. Управління структурними компонентами валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція : зб. наук. пр. – Львів. – 2009. – Вип. 2(76). – С. 310–316 (0,36 друк. арк.).
  3. Ребрик М. А. Дослідження впливу реалізації непрямого валютного ризику на діяльність банків окремих країн СНД / М. А. Ребрик // Економічний аналіз. – 2009. – № 4. – С. 129–133 (0,26 друк. арк.).
  4. Ребрик М. А. Фактори валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 2 (27) – С. 84–88 (0,44 друк. арк.).
  5. Ребрик М. А. Валютний ризик в умовах глобалізації ринку банківських послуг / М. А. Ребрик // Вісник Академії митної служби України. – (Серія «Економіка»). – 2010. – № 1 (43). – С. 135–141 (0,47 друк. арк.).
  6. Ребрик М. А. Види валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Харків, 2010. – Вип. 1 (8), частина 2. – С. 56–62 (0,46 друк. арк.).
  7. Ребрик М. А. Ліміти як вираження толерантності банку до валютного ризику / М. А. Ребрик // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 1. – С. 193–200 (0,44 друк. арк.).
  8. Ребрик М. А. Антикризова гібридна угода з транспозиції ризику як інструмент управління валютним ризиком банку / М. А. Ребрик // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Харків, 2010. – Вип. 2 (9). – С. 63–70 (0,45 друк. арк.).
  9. Ребрик М. А. Механізм управління валютним ризиком у системі комплексного ризик-менеджменту банку / М. А. Ребрик // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10) – С. 244–248 (0,49 друк. арк.).
  10. Ребрик М. А. Оцінювання структурних елементів валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Економічний аналіз : зб. наук. пр. / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2011. – Вип. 8. – Частина 1. – С. 391–396 (0,67 друк. арк.).
  11. Ребрик М. А. Оптимізація структури мультивалютного застереження / М. А. Ребрик // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 7. – С. 290–295 (0,36 друк. арк.).
  12. Савченко Т. Г. Оцінка рівноваги платіжних балансів найбільших економік світу / Т. Г. Савченко, М. А. Ребрик // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Харків, 2011. – Вип. 1 (10), частина 2. – С. 111–120 (0,61 друк. арк.). *Особистий внесок здобувача: досліджено взає-*

мозв'язки макроекономічних показників найбільших економік світу із салдо рахунків їх платіжних балансів (0,18 друк. арк.).

Публікації у матеріалах наукових конференцій

13. Ребрик М. А. Структурна характеристика валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации : сб. трудов V(XI) Международной науч.-практ. конф. аспирантов и студентов (25–28 марта 2009 г., Симферополь) / «Центр Стабилизации». – Симферополь, 2009. – С. 128–129 (0,08 друк. арк.).
14. Ребрик М. А. Нефінансові методи управління транзакційним валютним ризиком банку / М. А. Ребрик // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доп. IV Міжнародної науково-практичної конференції (21–22 травня 2009 р.): у 2 т. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – Т. 2. – С. 63–65 (0,09 друк. арк.).
15. Ребрик М. А. Лімітування валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 15–16 жовтня 2009 р. – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2009. – С. 258–260 (0,09 друк. арк.).
16. Ребрик М. А. Договірні методи управління валютним ризиком банку / М. А. Ребрик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доп. XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (12–13 листопада 2009 р.) : у 2 т. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – Т. 2 – С. 53-54 (0,09 друк. арк.).
17. Ребрик М. А. Розробка системи управління валютним ризиком банку як фактор підвищення його конкурентоспроможності / М. А. Ребрик // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доп. V Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 травня 2010 р.): у 2 т. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Т.2. – С. 147–148 (0,10 друк. арк.).
18. Ребрик М. А. Дослідження впливу непрямого валютного ризику на діяльність банків України / М. А. Ребрик, Я. І. Мозговий // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей V Міжнародної науково–практичної конференції (27–28 травня 2010 р.): у 2 т. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Т.2. – С. 145-147 (0,10 друк. арк.). *Особистий внесок здобувача*: розроблено методичний підхід до аналізу впливу непрямого валютного ризику на діяльність банків України (0,07 друк. арк.).
19. Ребрик М. А. Модель оптимізації структури мультивалютного застереження для різних часових горизонтів / М. А. Ребрик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доп. XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28–29 жовтня 2010 р.) : у 2 т. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Т. 2. – С. 177–178 (0,11 друк. арк.).
20. Ребрик М. А. Дослідження ефективності використання угод з транспозиції валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Міжнародна банківська конкуренція:

теорія і практика : зб. тез доп. VI Міжнародної науково-практичної конференції (26–27 травня 2011 р.): у 2 т. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – Т. 2. – С. 85–86 (0,11 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Ребрик М. А. Управління валютним ризиком в банку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2011.

Дисертація присвячена розвитку науково-методичних підходів, а також розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення управління валютним ризиком в банку з урахуванням принципів сучасної концепції комплексного, інтегрованого, перманентного та превентивного ризик-менеджменту.

На основі узагальнення результатів наукових досліджень уточнено сутність поняття «валютний ризик банку»; систематизовано види та форми валютного ризику з урахуванням особливостей їх прояву в банківській сфері; уточнено класифікацію факторів валютного ризику банку та вивчено механізм їх впливу на різних часових горизонтах; обґрунтовано структурно-логічну модель управління валютним ризиком в банку, враховуючи принципи сучасної концепції ризик-менеджменту.

Надано розгорнуту характеристику методичного забезпечення оцінки, регулювання та контролю валютного ризику в банку та розроблено рекомендації щодо його удосконалення. Зокрема, запропоновано структурно-логічну модель регулювання валютного ризику в банку на основі використання валютних застережень та обґрунтовано ефективність її застосування.

Ключові слова: банк, валютний ризик банку, валютна експозиція, управління валютним ризиком в банку, оцінка валютного ризику, регулювання валютного ризику, валютне застереження, валюта прив'язки, угода з транспозиції ризику.

АННОТАЦИЯ

Ребрик М. А. Управление валютным риском в банке. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2011.

Диссертация посвящена развитию научно-методических подходов, а также разработке практических рекомендаций по усовершенствованию управления валютным риском в банке с учетом принципов современной концепции комплексного, интегрированного, перманентного и превентивного риск-менеджмента.

На основании изучения, критической оценки и систематизации научных работ валютный риск банка предложено определять как стоимостную меру

последствий реализации угрозы или шанса, вероятность которой обусловлена влиянием краткосрочных, среднесрочных и долгосрочных непредвиденных колебаний валютных курсов (которые служат источником риска) на валютную экспозицию банка в течение определенного временного горизонта. Данное определение позволило структурно представить валютный риск банка как интегральную совокупность источника риска, валютной экспозиции и последствий реализации риска.

С учетом специфики проявления структурных элементов валютного риска в банковской сфере углублена классификация валютного риска банка по формам (путем выделения прямого и непрямого валютного риска), способу реализации (путем выделения транзакционного, трансляционного риска и риска переоценки), масштабу последствий (путем обоснования необходимости учета уровня поддержки со стороны акционеров и НБУ в определении критических масштабов риска).

На основе предложенной структуризации валютного риска банка систематизированы факторы, которые обуславливают динамику валютных курсов, величину валютной экспозиции и масштабы последствий реализации риска на разных временных горизонтах.

В работе управление валютным риском банка исследовано с точки зрения интегрального системно-процессного подхода с учетом принципов современной концепции риск-менеджмента. Исходя из этого, предложена структурно-логическая модель, которая способствует достижению стратегических целей банка за счет комплексного, интегрированного, перманентного и превентивного реагирования на влияние внешних и внутренних факторов валютного риска.

Разработаны рекомендации по усовершенствованию оценки валютного риска банка на основе проведения комплексного динамического анализа и прогнозирования его структурных элементов с помощью методов, которые позволяют оценить ожидаемые, непредвиденные и экстремальные изменения факторов риска на разных временных горизонтах.

В работе обоснован методический подход относительно выбора и использования методов регулирования валютного риска, исходя из доступности и экономической целесообразности их использования с учетом внешних и внутренних ограничений, толерантности банка к валютному риску, а также его валютной риск-стратегии.

Представлена детальная характеристика методического обеспечения контроля валютного риска в банке, а также обоснованы направления его усовершенствования.

По результатам проведенного исследования выявлено, что деятельность банков Украины связана со значительным уровнем прямого и непрямого валютных рисков. С учетом законодательных ограничений по проведению банками операций с валютными деривативами обоснована актуальность разработки методов, позволяющих одновременно осуществлять регулирование валютного риска как в прямой, так и в непрямой форме.

Исходя из этого, разработана модель, основанная на использовании валютных оговорок в форме включения валюты оговорки и заключения договоров по транспозиции риска с целью регулирования валютного риска в банке. В ней, в частности, предусмотрен механизм оптимизации структуры мультивалютной оговорки на основе отбора и включения в определенных пропорциях в ее состав валют и банковских металлов с отрицательно коррелируемыми курсами. Кроме того, обоснована модель антикризисного гибридного договора по транспозиции риска.

По результатам апробации доказано, что предложенная модель регулирования валютного риска в банке на основе валютных оговорок позволяет нивелировать последствия реализации прямого и непрямого индивидуальных валютных рисков за счет существенного снижения изменчивости объема денежного потока по договорам разной срочности в иностранной валюте, а также портфельного – на основе балансировки структуры требований и обязательств банку по срокам и валютам путем определения валюты привязки.

Ключевые слова: банк, валютный риск банка, валютная экспозиция, управление валютным риском в банке, оценка валютного риска, регулирование валютного риска, валютная оговорка, валюта привязки, договор о транспозиции риска.

SUMMARY

Rebryk M. A. Currency risk management in the bank. – Manuscript.

The thesis for obtaining a Candidate's Degree in economics in the specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher Educational Institution "Ukrainian academy of banking of the National Bank of Ukraine", Sumy, 2011.

The thesis is devoted to the enhancement of scientific and methodological approaches and development of practical recommendations for improving the currency risk management in the bank, taking into account the postulates of the modern concept of complex, integrated, permanent and preventive risk management.

On the general basis of research results the essence of bank currency risk was specified; types and forms of currency risk subject to their display peculiarities in the banking sector were systematized; bank currency risk factors' classification was specified and mechanism of their influence on different time horizons was studied; model of currency risk management in the bank was developed, taking into account the postulates of the modern concept of risk management.

Detailed description of bank currency risk measurement, management and control methodology was provided and recommendations for its improvement were developed. In particular, model currency risk management in the bank based on the use of currency clauses was proposed and the effectiveness of its application was proved.

Key words: bank, bank currency risk, currency exposure, currency risk management in the bank, currency risk measuring, currency risk regulation, currency clause, the currency peg, risk-shifting agreement.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Сало Іван Васильович

Підписано до друку **15.09.2011.**
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008